

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

**СТУДІЇ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАУКИ, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
ТА ФІЛОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ**

Збірник матеріалів
II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю

24 жовтня 2024 року

Київ – 2024

Редакційна колегія:

Ю.О. Демидова, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики МДУ (голова),
І.В. Мельничук, кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету філології та масових комунікацій МДУ (заст. голови),
В.О. Кудлай, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач кафедри інформаційної діяльності МДУ,
О.В. Євмененко, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української філології МДУ,
І.О. Петрова, кандидат історичних наук, доцент кафедри інформаційної діяльності МДУ,
О.О. Федотова, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор
кафедри інформаційної діяльності МДУ.

Затверджено на засіданні кафедри інформаційної діяльності
(протокол № 6 від 12.11.2024)

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою факультету філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету
(протокол № 3 від 12.11.2024)

Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі : зб. матер. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Київ, 24 жовтня 2024 р. / Маріуп. держ. ун-т ; ред. Ю.О. Демидова, І.В. Мельничук; упоряд. В.О. Кудлай, О.В. Євмененко, І.О. Петрова, О.О. Федотова. – Київ : МДУ, 2024. – 416 с.

Збірник містить матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «СТУДІЇ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАУКИ, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ФІЛОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ», яка відбулася 24 жовтня 2024 року з ініціативи кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету.

В конференції взяли участь представники освітянської, наукової, фахової спільнот України та Європейського Союзу.

У тематичних напрямках учасниками конференції розглянуті актуальні питання інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі, інформаційні технології та інтернет ресурси у діяльності сучасних інформаційних агенцій, бібліотек, служб діловодства та архівів, виклики у підготовці фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, культурології, філології, журналістики та інших, дотичних до соціальних комунікацій спеціальностей, особливості інформаційної та документознавчої діяльності, менеджменту та маркетингу у сфері соціальних комунікацій, культури та мистецтва, прикладних студій та інновацій в журналістиці, рекламі та зв'язках з громадськістю, інноваційних технологій в мовознавстві та літературознавстві, тенденцій розвитку україністики в умовах становлення інформаційного суспільства.

Видання адресоване науковцям, викладачам, здобувачам та усім, хто цікавиться сучасними проблемами розвитку інформаційної науки, філології, журналістики, документознавства, бібліотекознавства та архівознавства.

Відповідальність за зміст, достовірність, оригінальність поданих матеріалів несуть автори опублікованих у збірнику доповідей

3. BBC Travel: official web site. URL: <https://www.bbc.com/travel>.
4. National Geographic: official site. URL: <https://www.nationalgeographic.com>.
5. UNWTO: official web site. URL: <https://www.unwto.org>.
6. Назаренко Н. OUR SURROUNDING: TO ENJOY AND TO PROTECT [Електронний ресурс]: навч. посібник. Маріуполь, 2019. С. 189-191. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2219/1/np_our%20surrounding.pdf.

УДК 821.161.2.0:81'25:82-1:94(477)"0/17"(043.2)

Нікольченко Марія

/ м. Київ /

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ В ДАВНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Красне письменство Київської Русі XI–XII ст. презентоване як оригінальними, так і перекладними творами. Перекладна література мала великий вплив на оригінальне письменство, нерідко визначаючи його жанри, композицію, ідейний зміст. Значна кількість пам'яток перекладної літератури Київської Русі має своїм джерелом літературу візантійську, тобто сукупність творів грецькою мовою, написаних у Візантійській імперії з IV до XV ст. і за своїм складом дуже різноманітних. Створюючись на основі античної спадщини, візантійська література увібрала в себе також частину доробку старогрецької літератури, низку пам'яток східних літератур, зазнала згодом і впливу літератур Західної Європи [2]. Але до слов'янського читача, який щойно прийняв християнство, прийшла вона не у всій своїй повноті, а переважно вибірково – спочатку в складі Біблії. Величезна заслуга у долученні слов'янського люду до Книги Книг належить видатним слов'янським просвітителям братам Кирилу і Мефодію.

Як слушно зазначив В. Шевчук, «найдавніша писемна література на нашій землі постала на основі двох джерел: усної словесності, твореної продовж попередніх віків, а з прийняттям християнства – із засвоєння візантійсько-болгарського культурного експорту» [10, с. 22]. Про місце перекладів в історії давньоукраїнської літератури досить розлого викладено у монографії О. Білецького «Візантійсько-болгарська перекладна література» [2]. Як зазначав дослідник, перекладна література мала переважно практичну мету. Вона слугувала поборникам нового релігійного культу у пізнавальному значенні, прищеплюючи їм нові поняття, почуття, формуючи нові правила поведінки. О. Білецький заважив, що з великого різноманіття літератури в Київську Русь Візантія імпортувала лише те, що було необхідним для потреб нового християнського культу. Саме тому коротко охарактеризуємо найбільш ранні переклади в літературі Київської Русі, тобто ті книги, що входили до складу Біблії, яка складається як з пам'яток староєврейської літератури, так і з пам'яток християнсько-грецької літератури.

Біблійні книги відкривали оберненому в християнство читачеві цілий світ різноманітних нових настроїв і образів, виховували людей у смиренній покорі новому божеству. Багаторазово теми, мотиви, образи біблійних книг були використані подальшою літературою. В історію слов'янської культури увійшло «Остромирове Євангеліє» (1056–1057) як неперевершений зразок давньослов'янського мистецтва рукописної книги та «Пересопницьке Євангеліє» (1556–1561), яке справедливо вважається важливою віхою в історії розвитку української мови. Перші переклади Біблії мали практичне, настановче значення і підготували ґрунт для перекладів літератури світського, художнього спрямування. У Київській Русі упродовж XI– першої половини XIII століття перекладалися наукові збірки («Фізіолог»), історичні та літературні твори («Історія іудейської війни Іосифа Флавія»). Як засвідчує літопис [6, с. 89], Ярослав Мудрий зібрав писців, які перекладали з грецької і написали багато книжок, що зберігалися у церкві Софії Київської – першій бібліотеці на Русі.

«Ізборник» Святослава 1073 року містить, окрім церковних творів, статті з граматики, поетики, логіки, загадки. До «Ізборника» 1073 року додано список книг, які церква забороняла читати вірянам. Це був перший приклад цензури. Згаданий додаток був цікавий тим, що до нього увійшло чимало книг світського змісту, що були в обігу в XI ст., але до нас не дійшли.

Переписувачі відомих у країні з X ст. старослов'янських перекладів Святого Письма – ченці монастирів Київської Русі – несвідомо вносили у тексти окремі фонетичні та морфологічні риси української мови. Українські елементи проникали і в переклади творів світської літератури – історичних (хроніки), географічних («Християнська топографія»), художніх (повість про Варлаама і Йоасафа, «Александрія» та ін.). Складений у Візантії збірник афоризмів і притч «Пчела», перекладений у XII ст., неодноразово переписувався в Україні впродовж кількох сторіч, поступово збагачуючись українською народною лексикою та фразеологією. Найвизначнішою пам'яткою українською мовою є «Пересопницьке Євангеліє» (1556–61), де відбилися характерні особливості тогочасної мови. У XVII–XVIII ст. в Україні поширюються у перекладах з латинської, італійської, польської мов рицарські романи (про Бову Королевича, про Петра Золоті Ключі та ін.), моралізаторські твори («Повість про сімох мудреців»), байки Езопа, окремі новели з «Декамерона» Боккаччо, зазнаючи істотних переробок на українському ґрунті [Москаленко]. М. Москаленко зазначає, що, починаючи з X–XI ст. перекладні книги з Болгарії ввозилися на землі України-Русі. Тут вони активно поширювалися і переписувалися. Мова цих книг (староболгарська, вона ж старослов'янська, або просто слов'янська) була зрозумілою, проте «...ні в українській, ні в російській, ні в болгарській науці, ні в філологічних студіях інших слов'янських народів досі немає узагальнюючих досліджень перекладної літератури IX–XV століть, що є великою спільною спадщиною всіх слов'янських народів, які прийняли кириличну абетку» [8, с. 29].

У літературі давній ще не існувало теоретичних засад у перекладацькій справі. Майже всі поети й письменники давньоукраїнської доби були практиками – не лише у переписуванні книг, а водночас і перекладачами, що робило їх справжніми майстрами книжної «багатотрудної роботи». Вони володіли старослов'янською, латинською, грецькою, польською, староукраїнською та ін. Як зазначають відомі українські медієвісти В. Яременко та В. Микитась, «характерною особливістю середньовічної культури була двомовність і багатомовність. Поряд із народними мовами вживалася латина, яка відіграла велику роль у розвої науки і культури. Вся усна словесність створювалася новими національними мовами, а красне письменство – латинською мовою.» [7, с. 12-13].

Українська латиномовна поезія пов'язана з творчістю тих українців, які у XV–XVI ст. навчалися в університетах Західної Європи, де мовою науки й літератури була латина. Зародження української польськомовної поезії обумовлювалося прийняттям Люблінської унії у 1569 році, після якої польська мова була поширена в Литві, Білорусії та в Україні. Нею писали свої твори і власне українські письменники – Мелетій Смотрицький, Лазар Баранович та поети, які можуть бути залучені як до польської, так і до української літератури – Мартин Пашковський, Симон Шимонович, брати Замойські та ін. Дійшла до нас і велика кількість книжних, тобто, авторських творів, писаних староукраїнською мовою. Один із перших таких віршів – опис герба, надрукований в Острозькій Біблії, автором якого був Герасим Смотрицький [3, с. 9-10]. Отже, побутування на теренах давньоукраїнських земель у культурному середовищі – від старослов'янської, латини, інших європейських мов, викликане складними історичними умовами, - породило явище так званого «полілінгвізму». Це давало змогу в іншомовних творах відшукувати нові теми, ідеї, яскраві художні образи, попри сувору релігійну регламентацію. Орієнтуючись на свого читача, давньоукраїнські письменники писали твори чи то латиною, чи то польською, чи то староукраїнською мовами, а зчаста і самі ці

твори перекладали для тих, хто володів мовою іншою. Упродовж XV–XVII століть в українських землях для потреб навчання у братських школах створюється ціла низка різномовних підручників з граматики як слов'янської, так і грецької, польської мов. У Львові у 1531 році була складена і видана книга «Адельфотес. Грамматіка доброглаголивого еллинословенского языка» [5, с. 15]. Особливістю цієї книги було те, що надрукована вона була двома мовами – грецькою і слов'янською; грецькі терміни порівнювалися зі слов'янськими. Водночас ця книга слугувала підручником з грецької мови у східних школах. У Середньовіччі були відомі грецько-польські, латино-польські підручники, якими послуговувалися учні.

Однією з перших і найцінніших спроб обґрунтування теорії і практики перекладу у староукраїнській лексикографії є «Лексікон словеноросській», який було видано в друкарні Києво-Печерської лаври 1627 р. Його автор – Павмо Беринда – мовознавець-лексикограф, поет, перекладач, педагог, друкар, гравер. Над «Лексіконом» він працював понад 30 років. Тут є елементи енциклопедичного, тлумачного, етимологічного, орфографічного, та деяких інших видів словників. «Лексікон» налічує 6982 реєстрових слова, складається з двох частин. У першій із них 4980 церковнослов'янських слів перекладаються тогочасною книжною українською мовою. У другій частині тлумачаться іншомовні власні назви та імена людей (2002 реєстрових слова) [10, с. 23]. Отже, перекладацька діяльність давньоукраїнських письменників, перш за все, мала на меті просвітницьку місію.

У XVII столітті Києво-Могилянська Академія стає центром перекладацької діяльності. На більш високому рівні перекладаються в стінах Академії окремі біблійні тексти, філософські та богословські трактати. У 1734–1745 рр. (із перервами) тут навчався Г.С. Сковорода. Цікавою сторінкою української перекладної літератури XVIII ст. були переклади й переспіви Г. Сковороди з Овідія та Горация. Як зазначають вчені [11], «незважаючи на велику кількість досліджень..., малодослідженою залишається постать Г.С. Сковороди як

блискучого перекладача і теоретика перекладу». Автори дослідження аналізують переклади Г.С. Сковороди з грецької, з латинської мов і наголошують на тому, що зауваження у видатного письменника щодо перекладу розсіяні у його примітках до творів. Наводиться приклад того, що Г.С. Сковорода поділяє перекладачів на дві категорії: перекладач-букваліст (translator) і перекладач-тлумач (interpres) [9, с. 177]. У науковій розробці аналізуються і філологічні пошуки Г.С. Сковороди, простежуються його погляди щодо вибору перекладацького тексту, що дає можливість творчого підходу до перекладу.

У Середні Віки переклади були переважно буквальними, в XVII–XVIII ст. – «вільними», для яких характерними були скорочення і навіть зміни. Пізніше перекладачі прагнуть до відповідності оригіналу, до точної передачі змісту і художніх особливостей твору. Але перекладацька діяльність залежала чи то від потреб «офіціозу», чи то від особистих смаків і уподобань перекладача. Умови в Україні XVII–XVIII ст. мало сприяли розвитку культури перекладу в залежності від політики ставлення до українського народу. Спочатку Петро I, а потім Катерина II своєю політикою призвели до руйнації кращого в Європі вищого навчального закладу – Києво-Могилянської академії. Відбувається офіційний відтік українських науковців і діячів культури до Росії. Українська мова заборонена, а офіційною мовою стає російська. Григорій Сковорода більшість своїх перекладів здійснював російською мовою, і лише 7 творів було перекладено ним на українську книжну мову того часу [11, с. 243].

Література

1. Аполлонова люшня: поети XVII – XVIII ст. К. : Молодь, 1982. 320 с.
2. Білецький О. І. Візантійсько-Болгарська перекладна література [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=292>.
3. Давня українська література: хрестоматія за ред. М. М. Сулими. 2-ге вид. К. : Освіта, 1992. 576 с.

4. Корунець І. В. Біля витоків українського перекладознавства. *Всесвіт*. 2008. № 1/2. С. 188–194.
5. Літературознавчий словник-довідник. К. : Академія, 2007. 752 с. (Nota bene).
6. Літопис руський. К. : Дніпро, 1989. 591 с.
7. Микитась В. Л. Давньоукраїнські студенти і професори. К., 1994. 288 с.
8. Москаленко М. Н. Тисячоліття: переклад у Державі слова. *Тисячоліття: Поетичний переклад України-Руси* : антологія. К. : Дніпро, 1995. С. 5–38.
9. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2 т. К. : Наук. думка, 1973. Т. 1. 532 с. ; Т. 2. 576 с.
10. Шевчук В. О. Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII століть : у 2 кн. К. : Либідь, 2004. Кн. 1 : Ренесанс. Раннє бароко. 400 с.
11. Юркевич О. М. Переклад філософських текстів в Україні: історія і сучасність. *Філософські обрії*. 2009. № 22. С. 236–253.

УДК 378.147:811.161.2'367.6:004:371.3:371.382(043.2)

Тарапата Єлизавета

/ м. Київ /

ІГРОВІ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЕКСПРЕСИВНОГО СИНТАКСИСУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Впровадження інноваційних технологій та цифровізація стрімко змінюють сучасну освіту. Серед сучасних інновацій у сфері освіти особливе місце займають ігрові та цифрові технології. Розглядаючи функції та завдання таких технологій, варто зазначити, їх вплив у процесі навчання, завдяки їм заняття у закладах освіти є інтерактивними, цікавими та максимально наближеними до життєвих реалій. На сьогодні, формування граматичної компетентності майбутніх вчителів української мови та літератури, зокрема експресивного